

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง อารมณ์และความรู้สึกในบทเพลงไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง องค์ประกอบของดนตรีไทย
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง อารมณ์และความรู้สึกในบทเพลงไทย
รายวิชา ศิลปะ รหัสวิชา ศ๒๑๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

อารมณ์และความรู้สึกในบทเพลงไทย เป็นองค์ประกอบของดนตรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุนทรียะในการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านบทเพลง ที่มีสัมผัสระหว่างประโยคเพลงที่สอดคล้องกับจังหวะ ประกอบกับเทคนิคท่วงทีลีลาของผู้บรรเลง สามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก อารมณ์ และภาพพจน์ต่างๆ ได้ตามบริบทของดนตรีไทย

พระเจนดุริยางค์ ได้ให้คำอธิบายอารมณ์เพลงว่า

“บทเพลงประกอบด้วยประโยคต่างๆ บางเพลงทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกถึงความมโหฬาร ความสง่างาม ความเคารพ บางเพลงทำให้เรารู้สึกเข้มแข็ง บางเพลงทำให้เรารู้สึกเศร้าสลด ขมขื่น แต่ก็แปลกน่าฟัง บางเพลงทำให้เกิดความเคลิบเคลิ้ม เช่น เพลงกล่อม ทั้งนี้ยังแล้วแต่ความสามารถของผู้ประพันธ์ จะตั้งจุดมุ่งหมายและโน้มน้าวความรู้สึกให้เกิดในบทเพลง ผู้ฟังก็จำเป็นต้องมีความเข้าใจและรู้รสในความสัมผัสระหว่างประโยคเพลงที่สอดคล้องกันกับจังหวะ ประกอบทั้งลีลาร้องเพลงอีกด้วย จึงจะเกิดความสมบูรณ์”

บทเพลงไทยที่ให้อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ มีดังนี้

๑. เพลงที่ให้ความรู้สึกเศร้าโศก คร่ำครวญ เป็นลักษณะของเพลงที่มีจังหวะช้า ทำนองเยือกเย็น ฟังแล้วโหยหวน ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเศร้า เครื่องดนตรีที่สามารถใช้เทคนิคบรรเลง ตัวอย่างเพลงไทยเช่น เพลงธรณีกรรแสง เพลงช้าโหย เพลงทยอย เพลงมอญร้องไห้ เป็นต้น

๒. เพลงที่ให้ความรู้สึกสนุกสนานรื่นเริง เป็นลักษณะของเพลงที่มีจังหวะเร็ว ทำนองเพลงที่คึกคัก มักเป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว ยกตัวอย่างเช่น เพลงคางคากกิ้งก่า เพลงพม่าเขว เพลงเขมรไล่ควาย เป็นต้น

๓. เพลงที่ให้ความรู้สึกขลัง ศักดิ์สิทธิ์ เป็นลักษณะของเพลงมีทำนองที่หนักแน่นแสดงถึงความมโหฬาร ทำให้ผู้ฟังมีจิตใจแน่วแน่ มีสมาธิ เกิดความศรัทธา ซึ่งนิยมบรรเลงประกอบพิธีการทางศาสนาเช่น ใช้ประกอบการบูชาพระรัตนตรัย ใช้ในพิธีไหว้ครู ใช้ในการอุปสมบทเพื่อความเป็นสิริมงคล ยกตัวอย่างเพลงสาธุการ เพลงนางนาค เพลงแขกบรเทศสองชั้น เพลงขับไม้บึงเตาะไร เป็นต้น

๔. เพลงที่ให้ความรู้สึกรัก เบิกบานใจ สบายอารมณ์ เป็นลักษณะของเพลงที่มีทำนองอ่อนหวาน เนื้อร้องพรรณนาถึงความรู้สึกรัก ความสุขใจ เช่น เพลงลาวดวงเดือน เพลงคำหวาน เพลงไอ้โลม รวมไปถึงเพลงชมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม ปาเขาลำเนาไพร สายลม เช่น เพลงคลื่นกระทบฝั่ง เพลงบุหลันลอยเลื่อน เพลงเขมรไทรโยค เป็นต้น

๕. เพลงที่ให้ความรู้สึกฮึกเหิม องอาจ ไร้ใจ เป็นลักษณะของเพลงที่มีจังหวะซ้ำพอประมาณ แนวทำนองไม่ราบเรียบ มีการเน้นจังหวะอย่างหนักแน่น ดนตรีมักบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์และใช้เครื่องประกอบจังหวะที่มีเสียงดังชัดเจน ก่อให้เกิดความรู้สึกของความยิ่งใหญ่ เช่น เพลงกราวใน เพลงกราวนอก เพลงปฐม เพลงเชิด เป็นต้น

๖. เพลงที่แสดงอารมณ์โกรธเกรี้ยว เหยาะเหยี้ย ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่มีจังหวะค่อนข้างเร็ว แนวทำนองไม่เรียบนัก จังหวะจะเน้นหนักชัดเจน เช่น เพลงนาคราช ลิงโลด กราวรำ เป็นต้น

เพลงไทยถึงแม้จะเป็นเพลงที่สนุกสนานหรือเศร้าโศก เสียงเพลงที่ถ่ายทอดออกมาก็จะมีระดับเสียงใกล้เคียงกัน การที่ผู้ฟังจะเกิดอารมณ์คล้อยตามกับเพลงนั้นขึ้นกับองค์ประกอบต่างๆ เช่น จังหวะ ทำนอง ลีลา ความสามารถของผู้บรรเลงในการใช้กลเม็ดเด็ดพรายต่างๆ เพื่อเราให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตาม

การถ่ายทอดความรู้สึกอารมณ์ของเพลงไทยที่มีความแตกต่างจากเพลงตะวันตก เป็นผลจากความคิดความสามารถของโบราณจารย์ทางดนตรีไทย ที่ได้สร้างสรรค์จังหวะ ทำนอง เครื่องดนตรี วิธีการบรรเลง ฯลฯ ได้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย วัฒนธรรมไทย บุคลิกภาพของคนไทย อันแสดงออกถึงความเรียบร้อย นุ่มนวล ตามเอกลักษณ์ของคนไทย